

Г. Петришин,
професор, кандидат архітектури, завідувач
кафедри містобудування інституту архітектури
Національного університету „Львівська політехніка”

РІЧКА ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ МІСТА В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ МІСТОБУДІВНІЙ ПРАКТИЦІ

Розвиток проблеми. У період індустріалізації узбережжя річок стали легко доступними місцями у нещадній боротьбі за простір, де швидко утворилися промислові конгломерати та транспортні інфраструктури, тим самим знівечуючи первісне ядро міста. Концентрація промисловості відвернула міста від річкових долин, стимулюючи явище поліцентризму і, отже, просторової когерентності міста, а це породило ряд соціальних проблем. Розвиток цивілізації призвів до амортизації промислових зон, зміна глобальної економіки спрямувала розвиток столичних метрополітальних центрів на розвиток непромислового сектора: сфери послуг і культури, таким чином з'явився шанс для зміни функціональної структури та образу міста.

Містобудування та планування зазнали багато імпульсів розвитку. В даний час поглиблюється підхід до сталого (урівноваженого) розвитку, отримуючи апробацію у своїх пошуках. Видається доцільним також сучасне повернення до місцевих традицій і вимога прочитання і відтворення ідентичності міст, які стають альтернативою рутинному прагматичному підходу до міського розвитку.

Великомасштабні проекти регенерації надрічкових територій в європейських столицях, які були реалізовані за останнє десятиліття, продемонстрували позитивний досвід і інспірували цілу низку нових заходів у цьому напрямку. Ці проекти на основі сучасних принципів сталого розвитку сягають діапазону від комплексних програм столичного і метрополітального рівня до вирівнювання умов проживання територіальних громад.

Берлін: Шпрее як засіб інтеграції Берліна. Після падіння Берлінської стіни у 1989 році перед країною повстало завдання повторного об'єднання міського простору і надання Берліна функції столиці ФРН. Скасування стіни було пов'язане як із безпосереднім облаштуванням пасма землі, звільненого від післявоєнного використання, так і з реалізацією планів щодо ревіталізації всієї території Берліна, особливо багатоетапних планів просторового розвитку. Відновлення рангу столиці Берліна і об'єднання його території за рахунок реабілітації післявоєнних територій викликало будівельний бум 1990-х років. Сьогодні ми бачимо багато нових реалізованих проектів і новий образ Берліна (рис. 1).

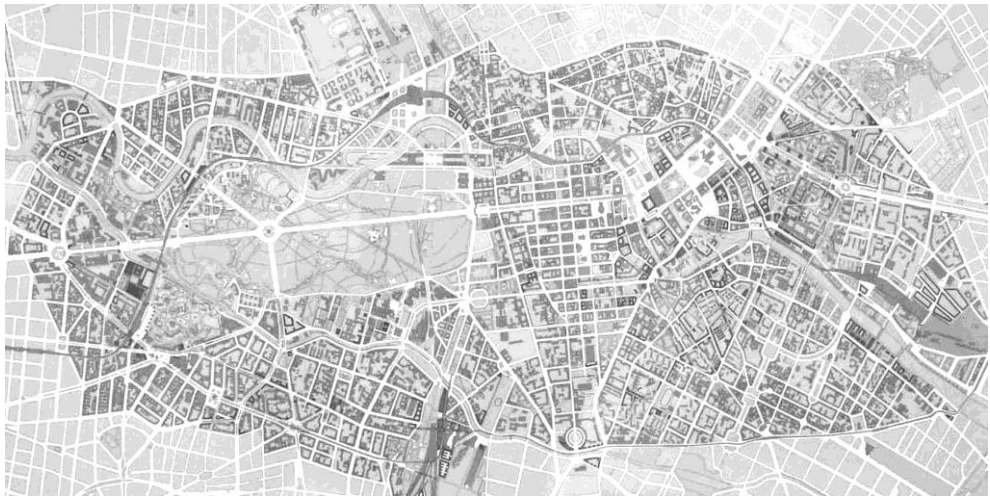

Рис. 1. Середмістя Берліна / Innenstadt із віссю розвитку – річкою Шпрее, де локалізовано найбільші інвестиційні проекти останніх двох десятиліть (фото Г. Петришин із виставки „20 Jahre Berlin im Wandel Mauerfall“, 2009, Берлін)

Розвиток демографічної структури міського населення і структурні економічні зміни вимагають перманентного коректування міського плану. Федеральна і місцева влади підтримують адаптивні процеси в державі через фінансування програм "Реструктуризація Схід / Stadtumbau Ost" і "Реструктуризація Захід / Stadtumbau West". Ці дві програми фінансуються спільно Європейським Союзом і реалізуються сенатом до справ міського розвитку, районною владою та житловими асоціаціями, підприємствами та мешканцями [1]. Кожен проект від

початку інвестування представлений на 3D електронній карті міста, таким чином, було послідовно оновлено центральну частину Берліна [2].

Характерною для морфологічної структури метрополітальної території Берліна є багатопроменева "сельбічна зірка" по осях приміського залізничного руху. Структура простору формується морфологією житлових районів і відкритих просторів, а також системами їх зв'язку. Відкриті системи сформувались як клиноподібні форми, і лише долинні елементи Шпрее формують діаметральну вісь (рис. 2).

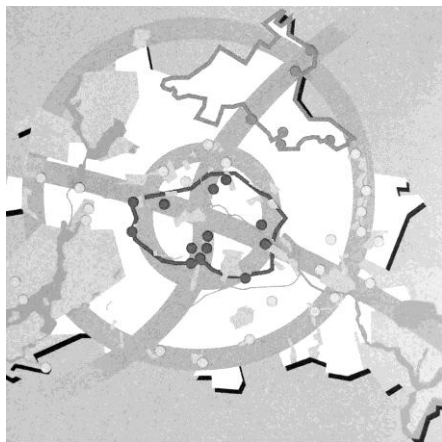

Рис. 2. Схема напрямів розвитку загально-міських рекреаційних просторів Берліна (джерело: Landschaft und Natur [w:] Flächennutzungsplan Berlin, 2009, Berlin)

Забезпечення якості життя у місті передбачає в проекті просторового планування Берліна функціонування великих рекреаційних зон у поєднанні з мережею зелених територій. Так виникла проблема розробки Ландшафтної програми / Landschaftsprogramm. Екологічна система заснована на основі лінійної системи: два діаметри плану (один вздовж долини Шпрее, другий – під прямим кутом), що перетинаються, та два зелених кільця (внутрішнє – на межі середмістя "Берлінське паркове кільце / Berliner Parkring", зовнішнє – на периферії міста), також долинні райони – плато. У такій генералізованій схемі були виокремлені точкові об'єкти, обійняті спеціальними програмами розвитку.

Урядова діляниця. Меандр ріки Шпрее у Середмісті / Innestadt утворює півострів, який, звільнений від забудови наприкінці 1930-х років у зв'язку із планами побудови центру нацистської світової столиці Германії, було вирішено після скасування Берлінської стіни перепроєктувати під офіційний урядовий центр, утворюючи

адміністративне серце Німеччини. Нове закладення розвивається майже паралельно до вулиці 17 червня / Strasse des 17. Juni, яка стала західною віссю розвитку Берліна "поза мурами" у період бароко та класицизму. Композиційна ідея планування району як "федерального пасма / Band de Bundes" належить до переможців конкурсу у 1992 р. архітекторів А. Шультеса / A. Schultes та Х. Франк / Ch. Frank [3]. Композиція району базується на будівлі Рейхстагу, що була піддана реконструкції, а в безпосередній близькості від нього було зведено комплекс адміністративних будівель федерального уряду в стилі постмодерністської архітектури – Якоб-Кайзер-Гаус / Jakob-Kaiser-Haus як традиційний берлінський багатобудинковий комплекс із системою дворів. Композиція цього району складалась також з будівель Відомства федерального канцлера / Bundeskanzleramt, Пауль-Лебе-Гаус / Paul-Löbe-Haus, призначений для парламентських комітетів і Марі-Елізабет-Людєрс-Гаус / Marie-Elisabeth-Lueders-Haus на протилежному березі річки Шпрее з бібліотекою та науководослідними функціями, разом утворюють функціонально зручно сполучений згармонізований комплекс. Дві нові протяжні алеї разом із новими офіційними будівлями формують символічний "міст" між колишнім Східним і Західним Берліном. Південне планувальне пасмо створює Рейхстаг із площами. Площа Республіки перед Рейхстагом була задумана як великий плоский газон. Завдяки широкому відкритому простору, площа справно виконує покладену на неї функцію місця політичних та культурних зустрічей. Центром урядової дільниці є площа Форум біля будівлі Відомства федерального канцлера, де фонтани символізують динаміку розвитку сучасного Берліна (рис. 3).

Разом із урядовою дільницею було закладено новий парк на закруті річки Шпрее / Spreebogenpark, що складається з просторого плаского травника і обладнаних для релаксації набережних Шпрее. Дві центральні симетричні площини травника встановлено під кутом до горизонту, а простір між ними створює "вікно в ландшафт", скеровуючись на порт Гумпбольдта / Humpboldhafen. На протилежному березі річки Шпрее простягається район Моабітер Вердер / Moabiter Werder, два колишні призалізничні постпромислові райони, які розвиваються разом із урядовим центром. У серединній частині, на яку спрямовано алеї урядового району, закладено закритий сад канцлера / Kanzlergarten, у південній частині району – пойменному Вердері,

виконана ґрунтова реконструкція під житлові функції та для безпосереднього забезпечення урядового району [4].

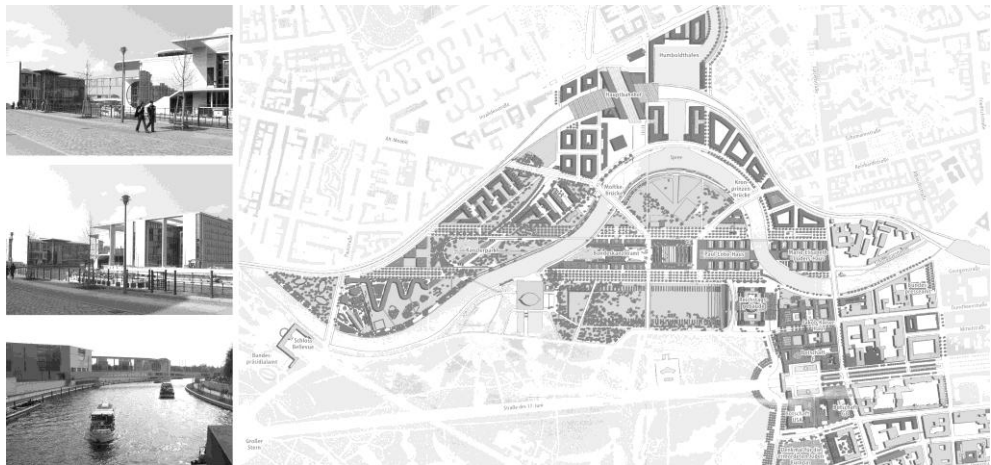

Рис. 3. План нової урядової дільниці, стан на 03.2007 (джерело: Hauptstadt Berlin: 15 Jahre Entwicklungsmassnahme. Ein Spaziergang durch die neue Mitte. – Berlin, 2007) і види на Шпрее та урядову дільницю (фото Г. Петришин, 2009)

Променади понад річкою Шпрее. Тривалий час набережні Шпрее використовувались для промисловості і не були доступними для населення. Надалі на сучасному етапі набережні трансформуються у відпочинкові зони. Пасмо зелені у західно-східному напрямку вздовж Шпрее протяжністю через весь метрополітанський округ Берліна у Генеральному плані розділене на проектні ділянки, з яких найважливіші інтегративні функції відіграють променади на набережних, які "втягують" у зону відпочинку мешканців південних і північних районів, а далі приводять їх у екологічні простори на периферії Берліна.

Променада Шпрее-Захід формувалася швидше. У зв'язку з будівництвом урядової дільниці були виконані численні зелені зони і частина набережної. Набережна демонструє досить складне вирішення однаково безпечних умов для пішоходів і велосипедистів і проходить через мости та тунелі. У районі Моабітер Вердер це чотири смуги завширшки 15 м, в інших місцях променада вужча й збагачена насиченою естетичною програмою як камерними садами й зонами відпочинку. Променада Шпрее-Захід об'єднала ряд старих частин

набережної Шпрее в Берліні, які були у зв'язку з новими містобудівними акцентами піддані реконструкції та модернізації.

Променада Шпрее-Схід пов'язується із великим інвестиційними проектами у колишніх промислових і портових зонах, які впроваджуються через поєднання різних функцій, також і в старих будівлях, часто це послуги та житло. Через поганий стан будівель періоду НДР вони часто підлягають зносу, але залишаються і піддаються санації будівлі довоєнні в якості знаків ідентифікації місця, в тому числі історична промислова забудова як, наприклад, численні портові складські приміщення. Зараз тут реалізується ряд масштабних містобудівних інвестицій. Найбільшим інвестиційним проектом Східного Берліна є проект дільниці Медіашпрее / Mediaspree. Проект спрямований на створення осередку телекомунікаційних та медіа-компаній на певному відтинку Шпрее, а також реалізацію урбаністичних перетворень в околиці. У проектній концепції викладені принципи сталого розвитку: публічний доступ до набережної; партери будівель повинні бути призначені під громадські функції, реалізація змішаного функціонального використання у великих і дрібних масштабах; реалізація видатних архітектурних концепцій; інтеграція мистецтва і засобів масової інформації.

Мадрид: річка Мансанарес новою віссю розвитку міста. Мадрид, місто сформоване на скелястих пагорбах, розташованих біля підніжжя плато Кастилії над річкою Мансанарес на висоті понад рівнем моря у середньому 600-700 м. У культурі народів Піренейського півострова основною передумовою заселення території, зокрема містоутворюючої діяльності, був пошук джерела води – річки. Сьогодні ця традиція реалізується через соціальну активність поблизу джерел і водойм, вода дає відчуття комфорту. У сучасних проектах спрямованих на покращення міського середовища присутня спроба відновлення деградованих територій шляхом активізації води в її первісній ролі, і відповідно створення сприятливих умов для мешканців.

Метою генерального плану Мадрида 1985 р. стала "трансформація міста", а пропозиції були скеровані на збереження спадщини, приділення більшої уваги розпорощеним незавершеним районам і збільшення кількості рекреаційних об'єктів, включаючи вільний простір (рис. 4). Цей план дозволив розвиток найважливіших соціальних заходів щодо розвитку житла завдяки підтримці сильними державними інвестиціями, на південній околиці Мадрида виникли нові

поселення, відбулося значне поширення мережі зелених насаджень, було виконано інфраструктурне переозброєння районів, в основному на периферії [5].

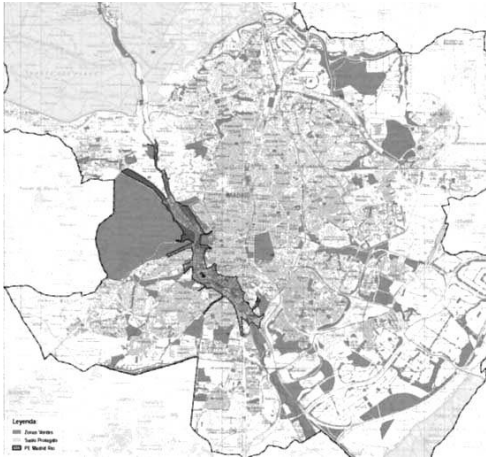

Рис. 4. Схема зелених просторів Мадрида (джерело: Revisión del Plan General. Evaluación del Plan General de 1997, доступ: <http://www.madrid.es>)

У Генеральному плані Мадрида 1997 р. у якості пріоритету було визначено нові досягнення в галузі планування територіальної рівноваги, у т.ч. створення такого міського соціального середовища, яке сприятиме фізичній, психічній та соціальній інтеграції людей; досягнення територіального балансу для всієї території громади (вільний простір і обладнання в цілому), підвищення розподілу послуг, необхідних для поліпшення якості життя жителів Мадрида. В цілому, Генеральний план досяг високого ступеня реалізації цих цілей. Що стосується системи відкритих просторів у місті, реальне зростання у розрахунку на душу населення збільшилося від 11,5 м² до 19,4 [6]. Подальший розвиток лінійних парків річки Мансанарес – Північного і Південного, розглядається як об'єднана система, в якій підкреслюється екологічна роль цих територій у місті. Найбільша кількість інвестицій була реалізована на південній околиці Мадрида, де в останні роки інтенсивно розвивається житлове будівництво, що відповідає таким чином меті сприяння розвитку територіальної рівноваги міста.

Серед сучасних поправок до Генерального плану варто відмітити створення нової структури і системи просторового планування Мадриду, що дозволить спростити здійснення економічної діяльності і тим самим уникнути затримок в розвитку, створюючи нові робочі місця. Ще одним нововведенням є підвищення ефективності

управління публічними об'єктами, що дозволяє інтегрувати оснащення на тих же ділянках. Буде також проведена тривала регенерація наступних районів у центральній частині і впроваджено нові оперативні інструменти для відновлення консолідованого міста [7].

Проект Мадрид-Ріо. Обсяг руху в центрі столиці був занадто обтяжливим для нормального функціонування Мадрида, тому міська влада вирішила завершити реконструкцію найбільш важливої транспортної артерії М-30. Проект передбачав повну реконструкцію існуючої транспортної системи і будівництва для автостради М-30 тунелів 56 км завдовжки, у тунелі ховається шосе М-30 на відтинку шести кілометрів уздовж річки Мансанарес. Праці були виконані в 2004-2007 роках, і з цього часу почав здійснювати наземний проект.¹

Проект Мадрид-Ріо є одним з проектів, які сприяли створенню яскравішого образу міста та його функціональній інтеграції. В рамках проекту було поєднано середовище для пішоходів, а також додано понад 2000 га міських зелених зон, з метою об'єднання парків Мансанарес-парк Північ і Мансанарес-парк Південь, що робить його найважливішим у стратегії створення безперервної системи відкритих просторів у місті. Цей проект розглядається як можливість для декомпресії міського середовища і створення безперервності міських зелених зон та громадських просторів, а також технічного переобладнання. Проект повинен пов'язати місто новою віссю з півночі на південь [8].

Проект Мадрид-Ріо поєднує в собі всі парки, які існують у цьому районі чи у контактній зоні. Розроблено план загосподарювання набережних обабіч річки та укладено нові плани для урбаністичного ареалу. Парк посідає кілька контрастних просторів за типом освоєння: Салон-де-Пінос, Авеніда де Португалія, Уерта-де-ла Партіда, Хардинес-дель-Пуенте-де-Сеговія, Хардинес-дель-Пуенте-де-Толедо, Хардинес-де-ла-Вірхен-дель-Пуерто і реконструйований парк Арганцуела [9].

¹ Парк річки Мансанарес у межах Paseo de la Ermita del Santo і calle Pizarra у Мадриді. Головний архітектор – Гінес Гаррідо / Gines Garrido та ряд іспанських колективів: Arquitectos Burgos & Garrido Arquitectos, Porras & La Casta Arquitectos s.c.p., Rubio & Álvarez-Sala Arquitectos, а також архітектурне бюро із Голландії West8. Замовник – місто Мадрид, Департамент планування і житлової політики, відділ конкретних проектів. До співпраці були запрошені спеціалісти із загальної інженерії, інженери мостів, екологи, дендрологи, дизайнери. Кошторисна вартість становить 270,8 US доларів / м². Площа запроєктованої території становить 1.200.000 м². Час проектування – 2005-2009 рр., час будівництва – 2007-2011 рр.

Внутрішні сади Мадрид-Ріо згідно з покладеними на них функціями поділяються на камерні, транзитні або сади-зв'язки. Найважливішу роль відіграє зв'язок Салон-де-Пінос, запроектований як зелений простір лінійного характеру, що поєднує існуючі і новозапроектовані простори – паркові та міські – уздовж річки Мансанарес. Авеніда де Португалія, одна із колишніх головних доріг у центрі Мадрида, завдяки реконструкції транспортної системи перемістилася у тунель, який забезпечив створення системи підземних паркінгів, перетворюючи простір на землі у сад. Дизайн нового саду натхненний португальським мистецтвом та квітковим візерунком. Цей симбіоз привів до впізнаваності елементів інтер'єру саду у вигляді алеї, викладеної білою мармуровою бруківкою, з малюнками з чорної бруківки – ефектного втілення португальської традиції, що асоціюється із вишліфованими стопами поколінь, які пройшли по центральних площах і проспектах Лісабону. Крім того, нові зелені простори створюють умови, щоб помилуватися на місто з нових видових точок: з Глоріети-де-Сан-Вісенте Уерта з Партіда, Пуенте-де-Сеговія, Арганцуела Пуенте і пішо-велосипедного вузла на півдні.

Проект Мадрид-Ріо як каталізатор наступних містобудівних програм. Набережна Мансанарес у Мадриді отримала центральні функції, "...ставши його блакитним салоном" [10]. Спеціальний план поліпшує розташування об'єктів громадського призначення в діапазоні проекту Мадрид-Ріо і пропонує нові ініціативи в ділянках, необхідних для задоволення поточних потреб жителів. Поряд із новим проектним баченням надрічкового простору культурні функції обумовили розвиток спеціальної осі проекту. Культурні заклади були розширені і відкриті до міста, збільшуючи можливість пропозицій зростаючого спектру заходів. Нові можливості відкриваються у цьому напрямку разом зі створенням нового фасаду міста над річкою, яка має можливість розмістити майбутні нові культурні заходи в архітектурних будівлях або тимчасових спорудах на набережній або ж безпосередньо на воді.

У зв'язку із закладенням парку та реабілітацією річки стала доступна культурна спадщина, яка час від часу піддана реставрації. Тим більше, що в іспанській культурі, зважаючи на післяобідню сіесту, є традиція проводити надвечір'я у парку, тому прогулянки в парку на Мансанарес стали дуже популярними. Річка та її оточення перетворилися з перешкоди в структурі міста в місце зустрічі, яке єднає райони. Безперервність маршрутів для пішоходів і велосипедистів

забезпечується створенням пішохідних шляхів, збільшенням місця на тротуарах і загальним поліпшенням доступності. Відреконструйований урбаністичний ареал при Мансанарес служить не тільки жителям цих районів. Ці райони стали сферами нових можливостей у Мадриді, де можна самостійно організовувати нову економічну діяльність і отримати великі інвестиції, які підтримують розвиток, зростання і зайнятість в цих міських районах.

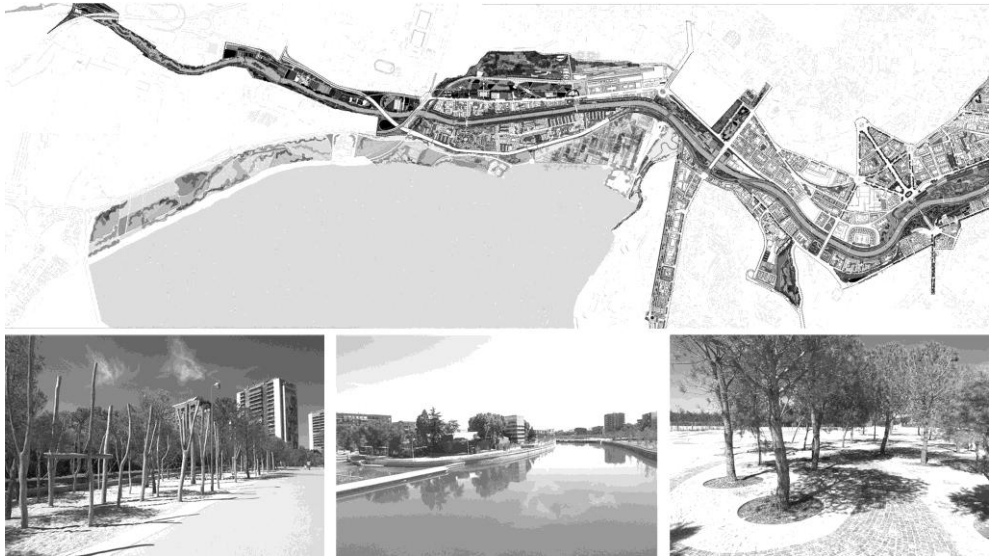

Рис. 5. Проект Мадрид-Ріо та поширення його у пн.-східному напрямку, 2012 (джерело: <http://www.madrid.es>) та види на реалізовані частини проекту (фото Г. Петришин, 2010)

Новий генеральний план досяг усіх цілей, який визначив його нові завдання у просторовій політиці міста. Спеціальний план був доповнений планом інтервенції проекту Мадрид-Ріо на північний схід.

Нещодавно створена вісь міста уздовж річки Мансанарес буде закінченням стійкого процесу трансформації через впровадження на підставі містобудівного плану програми оновлення навколишнього середовища долини річки, що складається з комплексної стратегії втручання у забудову і у вільний простір, у приватному порядку і через соціальну та економічну діяльність. Постійне оновлення "тканини" міста і створення "міської сцени", з метою трансформації відносин між історичним центром міста, річкою і прилеглими до неї районами міста, було закладене у проекті.

У структурі міста лінійний парк дель Мансанарес є зеленим коридором, що простягнувся на півночі від Монте-дель-Пардо, природоохоронної території, яка належить місту Мадриду, де річка утворює невелику водойму. У південній частині міста річка скеровується на схід, проходить через місто Хетафе, далі впадає в річку Харама на території регіонального Парку дель Суресте. Лінійний парк дель Мансанарес з'єднує закінчення охоронюваних природних території, а також ліси, парки, історичні сади, які були розсіяні без будь-якого зв'язку між ними. Консолідація діяльності у цих областях дозволить відчувати зв'язок з містом для мешканців новозбудованих районів на півдні і сході Мадрида, інтегрувати річку в міську структуру, а лінійний парк дель Мансанарес стає потужною новою віссю міста.

Долина Мансанарес була і залишається величезною скарбницею спадщини регіону. Культурні характеристики майбутнього лінійного парку дель Мансанарес є одним з найбільших скарбів не лише Мадридського метрополітального округу, а й іспанської держави. Як кажуть критики, його справжнім покликанням є залишатися найбільшим музеєм під відкритим небом в Мадриді [11], адже долина річки Мансанарес сповнена слідів культури від палеоліту до часів громадянської війни в Іспанії, слідів римлян і боротьби Бурбонів та наступних воєн.

Більш інвестованим є південно-східний відтинок лінійного парку дель Мансанарес, який планувально розділений на три частини, просторово збільшуючись по мірі віддалення від центру Мадрида: перша частина – це класичний мальовничий парк з двома пагорбами, алеєю, що веде до історичних сходів, фонтанами і спортивними спорудами. З пагорбів відкривається унікальний вид на більшу частину міста. Частини друга і третя, як і раніше, виглядають цілком природно і містять здеградовані залишки покинутих кар'єрів та сліди боїв під час громадянської війни. Парк закінчується в гирлі річки Мансанарес в річці Харама на межі із містом Рівас Вахіамадрід, де будуть розташовані автостоянка і станція метро.

Коли ці плани будуть реалізовані, то здійсниться бачення Мадрида як міста на основі зеленої осі, наповненої життям і культурними заходами. Трасування через "тканину" міста, щільну та "скамянілу", зеленого коридору є коштовним і тривалим завданням але досягнення успіхів у поліпшенні умов життя жителів Мадрида на

прикладі проекту Мадрид-Ріо, дозволяє сподіватися на ефективні та своєчасні результати.

Висновки. У Берліні домінує радіальна модель розвитку міської структури вздовж транспортних магістралей. Цей тип розселення доповнений системою зелених клинів. Сучасна екологічна політика здатна створити екологічні системи, що планувально базуються на формуванні лінійних структур між вільними і зеленими зонами, втілюючи взаємно доповнювані концентричні і осьові схеми у вигляді великих коридорів, які перетинають місто в різних напрямках, в ідеалі перетворюючи "тканину" міста в ряд островів. Особливо ефективно це відбувається на периферії.

Розвиток Мадриду відбувається у південно-східному напрямку, що не змінює компактності його плану. Система зелених просторів у Мадриді, на відміну від Берліна, створює розпорошену систему ізольованих скупчень, а їх відсоток на душу населення є найнижчим серед європейських столиць. Тут одним із пріоритетних завдань стало створення цілісної і потужної концепції зелені, а каталізатором став критичний стан навколишнього середовища в центрі міста і погіршення умов життя населення. Початкові дії було скеровано до центру, де транспортні артерії замінено відкритими просторами – так почався проект Мадрид-Ріо.

Розвиток Берлінського Середмістя / Innestadt спрямовано із заходу на схід, містоутворюючий рух у цьому напрямку у польодовиковій прадолині (на сьогоднішній день це долина річки Шпрее), неодноразово повторювався: Кьольн-Берлін, Старе Місто – Королівське місто і, нарешті, барокова вісь на захід і на цій основі подальший розвиток агломерації. Під час нацистського правління бачення міста було зосереджено на розвитку осі північ-південь, ця тенденція була підтримана політичним поділом Берліна після Другої світової війни. Після об'єднання Берліна та Німеччини і орієнтацію функцій столиці на захід, а геополітичної прерогативи на схід, знову урбаністичний розвиток по осі захід-схід став пріоритетним. Сьогодні ця вісь вдовж долини є особливо важливою з точки зору об'єднання міста і його сталого розвитку. Розпланувальним апогеєм стала урдова дільниця на Шпрее в оточенні парків.

В обох містах роль річки було артикульовано у двох напрямках – по-перше у якості екологічної поздовжньої осі, яка проходить через місто і далі до особливо охоронюваних природних територій,

створюючи екологічно важливий зв'язок по осі, а по-друге, в якості осі, що призводить до адсорбції жителів вздовж зв'язків перпендикулярних, найкоротших, втягуючи їх у простір із кращим екологічним стандартом. Така двостороння дія долини річки призвела до подальшого розвитку заданих функцій і до насичення простору долини додатковими функціями, які підтримують основні рекреаційні цілі і напрямки у розвитку простору для культури. Вісь долини річки виявила неекспонабельні запліччя міської субстанції і викликала ряд реабілітаційних програм для навколишньої міської забудови. Це призвело до розширення масштабів і наслідків дії розвитку планувальної осі вздовж річки та вирівнювання середовища попри віку до рівня центральних кварталів.

Річка Мансанарес стала новим центром Мадрида. Планування осі річки з точки зору розвитку почала створювати функції центр-утворюючі та інтеграційні, що є підкреслене в новій концепції Генерального плану Мадрида: "У Парку (лінійним дель Мансанарес) жителі околиць будуть відчувати себе як вдома, а залишаючись там, матимуть почуття поєднання з містом". Проект Мадрид-Ріостав імпульсом широкомасштабних наростаючих змін, став додатковим або навіть альтернативним центром. І як тут не згадати історичну практику будівництва в Середземномор'ї, де атріум еднав джерело води і зелень, створюючи оазис життя. Таким оазисом стає сучасне місто, яке пройшло через випробування глобалізацією, і в даний час реалізує давнє бачення, засноване на ідентичності.

Обидві розглянуті в даному дослідженні столиці, які мають досвід проходження через політичні диктатури, фашизм та громадянські війни, з 1990 року стають все більш багатонаціональними, підтримують програми з розвитку інтеграційних процесів, включаючи створення відкритих просторів і громадських місць.

Список літератури

1. *Stadtumbau Ost und West* (джерело: <http://www.stadtentwicklung.berlin.de>).
2. *Neue Projekte fuer Berlin. Stadtmodell auf der Grundlage des Planwerks Innestadt Berlin* // *Stadtforum Berlin: Projekte, Plaene, Informationen* (red. E. Gothe, J. Guenter, S.Walter). - Berlin, 2005. - С. 30-31.
3. *Der Spreebogen*// *Stadtforum Berlin...*, с. 13.

4. *Stimmann H.* Von Plan zum Baumwerk: Bauten in der Berliner Innestadt nach 2000. - Berlin, 2002.- С. 229.
5. *El Plan General* de 1985 (джерело: <http://www.madrid.es/portales/munimadrid/es>).
6. *Revisión del Plan General.* Evaluación del Plan General de 1997. - С. 231-232(доступ: <http://www.madrid.es>).
7. *Seguimiento* de la gestion en los nuevos desarrollos urbano (доступ: <http://www.madrid.es>).
8. *Burgos F., Garrido G.* Parque Río Manzanares: Madrid, España // ARQ (Santiago), 2009, nr 72, s. 20-25.
9. *West 8.* Madrid Rio (джерело: <http://www.west8.nl>).
10. *Drapella-Hermansdorfer A.* Madryt Rio //Zieleń Miejska. Warszawa, 2011, № 4.- С. 28-30.
11. *La destrucción*del Patrimonio Histórico en el Parque Lineal (Las obras acaban con el legado histórico del Parque Lineal). Madrid, 2012 (джерело: <http://www.parquelineal.es>).

Стаття надійшла до редколегії 30 серпня 2012 року.